

ОДЗИВИ ЧИТАЛАЦА

Потпуковник **БОРИВОЈЕ ФИЛИПОВИЋ**

„УТИЦАЈ НУКЛЕАРНОГ ОРУЖЈА НА ТАКТИЧКА ДЕЈСТВА“

„Војно дело“ бр. 6 за 1955 год., које је у целини посвећено питањима атомског рата, показује улагање озбиљних напора да се сагледају форме и методи тактичких дејстава у једном евентуалном будућем рату који би се водио уз употребу атомских средстава, као и да се извуку закључци о могућности коришћења тактичких искустава из нашег НОР-а у једном оваквом рату. Чланак „Утицај нуклеарног оружја на тактичка дејства“¹⁾ неоспорно претставља озбиљан покушај у овом правцу.

Данас се позитивно зна да је питање употребе атомског оружја не само технички решено, већ и то да су одређена и основна начела за његову тактичку примену, на основу којих су написана и одговарајућа правила. Због тога мислим да су одавно превазиђене поставке²⁾ оних који сматрају „да се нуклеарно оружје може корисно употребити за припрему или заштиту искрцавања са мора или из ваздуха, за пробој позициске одбране, за заустављање непријатељске офанзиве, итд.“, и „да би било врло корисно употребити ово оружје против бројно надмоћнијег непријатеља“, или гледиште оних који негирају „могућност примене овог оружја, због тешких последица које би она имала за обе стране — као што из истих разлога у току Другог светског рата нису били употребљени бојни отрови“, верујући „да се нуклеарно оружје може окренути против оних који га употребе“.³⁾

Да је нереално гледиште оних који негирају могућност употребе нуклеарног оружја у евентуалном будућем рату потврдили су и последњи догађаји у свету, који су допринели да се атомска проблематика почела отворено разматрати. Подаци о атомском оружју данас не претстављају тајну као некад; данас се скоро сигурно зна за које су циљеве и сврхе то оружје намениле силе које њиме располажу. Чињеница је да је атомско оружје створено са тенденцијом да се добије што јаче борбено средство (поред бојних отрова и средстава биолошког рата) за масовно уништавање и парирање надмоћности противника у живој сили. (Ово се већ отворено износи у међублоковским полемикама великих сила.)

¹⁾ Пуковник Сава Конвалинка: „Утицај нуклеарног оружја на тактичка дејства“, „Војно дело“ бр. 6 за 1955 год., стр. 16.

²⁾ „В. Д.“ бр. 6 за 1955, стр. 16.

³⁾ „В. Д.“ бр. 6 за 1955, стр. 16 и 17.

Исто тако, сматрам да није на месту ни гледиште оних који сматрају „да је атомска бомба бачена из авиона углавном оружје стратегиског значаја, док се у тактичке сврхе може употребити ретко — само онда када би то борбени услови неопходно захтевали“, јер таква поставка донекле умањује реалну опасност од употребе атомског оружја у тактичком опсегу. Познато је да амерички атомски топ 280 мм, и поред техничких недостатака,⁴⁾ још није добио свога такмаца. С друге стране, пошто је усавршена номинална атомска бомба и појачана њена снага, она је у САД проглашена тактичким оружјем, у које се већ укључују и све друге атомске бомбе јачине до 40 КТ.

Разматрајући могућности коришћења искустава из нашег НОР-а у условима евентуалног атомског рата⁵⁾, аутор каже:

„Због тога, иако не располажемо никаквим тактичким искуствима у погледу употребе нуклеарног оружја, сматрам да би било корисно проанализирати и неке тактичке принципе из нашег НОР-а, на којима се заснивала наша борба против технички и бројно надмоћнијег непријатеља, и извући закључке у погледу могућности њихове примене и у условима атомског ратовања“.

Пошто не постоје никаква ратна тактичка искуства у погледу употребе атомског оружја, сматрам да би било неопходно да се студија атомског рата врши по извесном логичком редоследу. Не упуштајући се детаљније у разматрање тога питања, по моме мишљењу, било би најбоље да се најпре свестрано сагледају утицаји које могу испољавати атомске експлозије на борбене поретке и устављена тактичка начела да би се на основу тога извукли закључци у погледу ваљаности постојеће организације и формације. Имајући у виду основне принципе атомског ратовања, као што су децентрација снага, брза концентрација, велика покретљивост јединица, итд., треба у првом реду утврдити шта у формацији јединица и у ком смислу треба мењати или увести ново, затим како и у чему модифицирати начела за инжењериско уређење земљишта, као и које друге активне и пасивне мере техничке заштите треба усвојити као ефикасне и целисходне. Тек после решења ових проблема, по моме мишљењу, дошло би у обзир проучавање тактичких искустава из историје нашег ратовања, а нарочито из историје нашег НОР-а, која могу имати изванредан значај за разраду тактике која би се примењивала у евентуалном атомском рату. При овом ће свакако бити од највећег значаја анализа тактичких принципа из нашег НОР-а на којима се заснивала наша борба против технички и бројно надмоћнијег непријатеља. Чињеница је да садање дивизије код већине модер-

⁴⁾ Има индикација да је прекинута даља производња овог топа, који је због своје тежине слабо покретљив. Техничке тешкоће изгледа да су још у решењу проблема калибра топа у вези са величином критичне масе атомског експлозива, од чега зависи дужина и дебљина цеви и уопште покретљивост топа. У вези са решавањем проблема критичне масе већ се ради и на стварању атомских пројектила за топове мањег калибра (203 или 155 мм).

⁵⁾ „В. Д.“ бр. 6 за 1955, стр. 17.

них армија нису у могућности, као што су то могле мале партизанске формације (које су биле без гломазних позадинских делова, покретљиве и способне да непријатељу на сваком месту нанесу удар), да воде борбу са непријатељем а да ни у једном моменту не дођу у ситуацију да их непријатељ изабере за атомски циљ. Вођене по класичним принципима тактике, ове јединице у свакој ситуацији (у нападу или одбрани, у покрету или на месту) нуде непријатељу погодан атомски циљ. Зато проналазак погодне модерне формације, саображене конкретним приликама и околностима једне земље (земљишту, могућностима њене индустрије и сл.), претставља проблем од прворазредног значаја у студији атомског рата. Свакако да решењу овога проблема могу умногоме допринети и поменута искуства из нашега НОР-а, али ће, по моме мишљењу, ова искуства моћи дати највећи допринос тек при решавању питања тактичке употребе овако формираних јединица.

Разматрајући дејство атомског оружја на дивизију у одбрани, аутор каже⁶⁾:

„Ако претпоставимо да су главне снаге и средства дивизије груписани на простору од 12—18 км², видећемо да би за доношење тешких губитака било потребно око 12 номиналних атомских бомби, а за средње губитке око 4—6. Дакле, за неутралисање главних снага дивизије требало би употребити 4—6 атомских бомби“.

Из овог цитата могло би се закључити да аутор замишља неутралисање браниоца простим покривањем просторије тепихом атомских бомби, тј. тачно прорачунатим бројем бомби према величини поседнуте просторије и да се прорачун броја атомских бомби (које треба употребити) врши према ефекту који је довољан да буду нанети противнику средњи губици.⁷⁾ Међутим, овакве поставке се косе са садањим гледиштима о начину извођења атомских напада. Пре свега, пада у очи да би за сламање одбранбених снага дивизије на тежишту одбране било потребно 12, а за неутралисање 4—6 номиналних „А“ бомби — што, свакако, претставља сувише велики број. Такав напад био би исувише скуп, па ће зато и број атомских пројектила зависити од броја изабраних циљева, а ови од обостране ситуације, односно обостраног односа снага.

Дакле, за правилну употребу атомског оружја врло је важан правилан избор циља. Да би изабрани циљ био рентабилан, он мора да оправда утрошак „А“ пројектила у датом моменту. При планирању употребе расположивих атомских пројектила штаб корпуса, на пример, треба да врши упоређење тактичког значаја сваког изабраног циља са техничким могућностима једне или више атомских

⁶⁾ „В. Д.“ бр. 6 за 1955 год., стр. 18.

⁷⁾ Као средњи губици сматрају се они код којих је 50% повређених, а 10% мртвих. Њих производи номинална „А“ бомба (од 20 КТ) на трупе у рововима у кругу полупречника од 1000 м, а на незаклоњене трупе у кругу полупречника 2.400 м.

експлозија и да доноси закључак да ли је тај циљ рентабилан са тактичког становишта. На основу предлога свога штаба, а узимајући у обзир утицај земљишних и временских прилика на ефекат дејства експлозије, командант треба да коначно одлучи о избору атомских циљева. Јасно је да ће се атомски пројектили употребљавати само против важних и тачно одређених циљева добро познатог састава, те ће се и њихов избор заснивати у првом реду на познавању непријатеља.

При нападу из непосредног додира нападач мора бити обазривији у избору циљева на главном положају браниоца како не би и сопствене трупе довео у опасност.⁸⁾ Поред тога би погодни атомски циљеви били: други ешелони дивизије, ватрени положаји (ВП) артиљерије, командна места (КМ) дивизија и корпуса, дивизиске и корпусне базе (ДБ и КБ), корпусне резерве, итд. При избору циљева мора се имати у виду да једна номинална „А“ бомба може практично да неутралише један пешадиски пук који се брани на фронту од 4 км, ако је бранилац у слабијим и плитким заклонима, при чему ће бити онеспособљен и већи део дивизиске артиљерије на том делу фронта.

Према томе, ако би једном команданту корпуса био стављен на расположење изванредан број атомских пројектила за напад на одбранбени положај једне непријатељске дивизије, под претпоставком да се одлучи да их употреби за тучење циљева на тежишту непријатељске одбране (ширине око 4 км), он би постигао циљ и неутралисао непријатељску дивизију ако би први пројектил бацио на борбени поредак пука у првом ешелону дивизије на тежишту одбране, други на рејоне другог ешелона дивизије или ВП дивизиске артиљериске групе (ДАГ-а), а трећи на ДБ. Првом експлозијом би био неутралисан пук и његова пуковска артиљериска група (ПАГ), другом експлозијом би био неутралисан други ешелон, а вероватно у приличној мери и ДАГ (односно обратно, ако би центар експлозије био над ДАГ-ом). Значи да би два атомска пројектила била довољна да неутралишу главне снаге дивизије, односно да онемогуће њену одбрану. Трећа експлозија, изнад ДБ, не би била неопходна за извршење овог задатка⁹⁾.

Процена појединих елемената борбеног поретка, као евентуалних атомских циљева, нарочито у погледу њиховог тактичког значаја и рентабилности, треба да претставља основу за модификацију досадањих борбених поредака формираних према моћи дејства кла-

⁸⁾ Данас се сматра да се без веће опасности по сопствене трупе могу тући и трупе на главном положају, па и на самом предњем крају, ако се нулта тачка експлозије повуче у дубину у одговарајућој мери, водећи рачуна о минималној зони сигурности.

⁹⁾ Ово предвиђају и одредбе америчких правила према којима: „Дивизија у одбрани, нормално укопана као у Другом светском рату, може бити озбиљно угрожена од два правилно употребљена атомска пројектила“.

сичног оружја, као и за потребну реорганизацију досадање формације јединица. Питање: да ли треба у будућем рату имати дивизију састављену од пукова, или од више батаљона и дивизиона, или од специјално формираних одреда, свакако претставља проблем од капиталног значаја. Од не мањег значаја је и правилно одређивање тактичких поступака тих нових формација у условима атомског рата, при чему су, наравно, драгоцене и искуства из нашег НОР-а.

Разматрајући механизам атомског напада¹⁰⁾, аутор каже:

„Првенствени циљеви за нуклеарно оружје били би они објекти браниоачевог главног одбранбеног појаса чијим се заузимањем омогућава дивизијама првог ешелона корпуса што бржи пробој браниоачевог положаја. Ти циљеви би обично били доминантни тактичко-топографски положаји који се налазе на важним правцима наступања. Трупe би се обично уводиле у пробој одмах после експлозије, с тим што први ешелони дивизија могу да добију задатак да пробију главни одбранбени појас, а други ешелони да се употребе за заузимање објеката који су испред или на самом другом одбранбеном појасу“.

Ово, по мом мишљењу, није у складу са начелима за избор атомских циљева, о којима је већ било речи. Нема потребе да се за атомске циљеве бирају „доминантни тактичко-топографски положаји који се налазе на главним правцима наступања“ — ако на њима нема живе силе. Јер атомско је оружје, поготово у маневарском рату, намењено за масовно уништење живе силе, те доминантни и јаки положаји не могу претстављати значајне атомске циљеве, већ групације живе силе и технике. Нападачеве моторизоване трупе за експлоатацију успеха брзо ће наступати кроз створену брешу атомском експлозијом, користећи првенствено комуникације. Оне ће журити да овладају постављеним циљевима у дубини непријатељске одбране, те неће имати потребе да се пењу на поједине узвишене земљишне тачке. Изгледа да више неће бити потребно (бар у оквиру једног одбранбеног појаса) да се нападачеви задаци рашчлањавају по дубини и да се одговарајуће линије, односно објекти, узастопно освајају, већ ће се тежити да се цела дубина браниоачеве одбране заузме у једном налету. Ако је нападач у тесном додиру са браниоцем, тако да су атомски циљеви изабрани више позади главног положаја, онда ће јединице првог ешелона имати задатак да непосредно после атомских експлозија изврше брзи пробој браниоачеве снаге на главном положају ради отварања пролаза трупама за експлоатацију.

У одељку¹¹⁾ „Како би требало пружити отпор нападачу?“, аутор је изнео извесна искуства из нашег НОР-а која би се и по моме мишљењу могла корисно применити у условима употребе атомског оружја.

Међутим, да би се искуства, о којима је реч у овом одељку, могла корисно применити при одбрани савремене дивизије и корпуса

¹⁰⁾ „В. Д.“ бр. 6 за 1955 год., стр. 18.

¹¹⁾ „В. Д.“ бр. 6 за 1955 год., стр. 19.

у условима атомског рата, требало би водити рачуна о променама које би овакви услови изазивали у досадашњем начину организације и извођења одбране. При томе би, поред већ познатих тактичких мера, као што су: додељивање јединицама ширих фронтава, што растреситији распоред средстава у изабраној одбранбеној зони по фронту и дубини, стварање покретних, већином оклопљених и моторизованих резерви, као главних елемената одбране, итд., бранилац требао да поклони што већу пажњу извршењу својих противнапада. У том циљу би, поред употребе резерви намењених за ту сврху, требало предвиђати и противнападе са суседних отсека у бокове продирућих клинова. Успешно спречавање продора нападача, после извршене атомске експлозије, могло би се постићи и брижљивим избором и организацијом већег броја преградних положаја.

Организација одбране и поступци при њеном извођењу у великој мери зависе и од тога да ли се нападач налази у непосредном додиру или врши напад из покрета, јер би браниочев главни положај, а нарочито предњи крај, био мање угрожен у првом него у другом случају, али би се резерве, дивизионе и корпусне артиљеријске групе, противтенковске резерве и ПОЗ-ови у оба случаја морали распоређивати растресито на већој дубини и добро маскирати и укупавати. А да би сви ови елементи браничевог одбранбеног поретка били у стању да што пре подрже сопствене трупе које се боре на главном положају и да заједно са њима одбију или униште нападача, нарочито његове снаге за експлоатацију које ће покушати да што пре продру у рејоне атомских експлозија, неопходно је да буду брзо покретне (најбоље моторизоване). Свакако, дубина одбранбене зоне и отстојање појединих положаја и ВП артиљерије биће различити, зависно од близине непријатеља, земљишта и других услова.

Да би избегао напад атомским оружјем на свој предњи крај, бранилац може предузети напад и у тренутку када нападач буде избијао на полазни положај, да би му се приближио и дошао са њим у непосредан додир. Он би на овај начин успешно применио и освечено искуство из НОР-а о примењивању изненадних напада на непријатеља док се развија на полазним положајима за напад.

Најзад, одржавање у тајности положаја организованих за одбрану, за које се аутор залаже, могло би се постићи не само применом мера за маскирање (подразумевајући ту и извођење фортификациских радова искључиво ноћу), већ и нешто модифицираних метода борбе предњих одреда, борбеног осигурања, као и делова који би били одређени за вршење испада са главног положаја. Упорнијом борбом снага у претпољу, нарочито у време вршења испада и при одбрани положаја борбеног осигурања, могао би се нападач довести у заблуду у погледу протезања предњег краја, итд.

Што се тиче ауторових разматрања о утицају атомског оружја на примену тактичких начела у нападу, она су, по мом мишљењу, умесна те се на њима нећу задржавати.